Kent Mekanında İktidarın Yeniden Üretimi İki 'Güvenlik' Mekanı: Kapalı Yerleşimler ve F Tipi Hapishaneler

Can Metin Şenyurt

Türkiye Hapishane Çalışmaları Merkezi
TCPS – Turkey's Center for Prison Studies
2015

Kent Mekanında İktidarın Yeniden Üretimi

İki 'Güvenlik' Mekanı: Kapalı Yerleşimler ve F Tipi Hapishaneler

C. Metin Şenyurt

> "New York'ta yaşayanların yüzde biri yılda ortalama 3 milyon 700 bin dolar kazanıyor. Yüzde 30'u ise yılda 30 bin dolardan azıyla geçinmeye çalışıyor. Bu sistem de 'güvenlikli siteler'(kapalı yerleşimler) yaratıyor. Kentleşme kapitalistlerin müziğiyle böyle dans ediyor."[1]

Giriş

Mekan olgusu, insanların sadece yaşamlarını sürdürdüğü yerler, kişilerin konumlarına ilişkin edilgin bir öğe değildir. Toplumsal yaşamın görünürde masum mekansal pratiklerinin altında soyut iktidar ilişkileri gizlidir.[2]

Sermaye birikim süreci ile kapitalist kentin ortaya çıkışı arasında doğrusal bağlantı; toplumsal artığın yoğunlaşması, mal ve hizmetlerin dolaşımı, sınıfların karşılıklı konumu ile ilgiliyken[3], kapitalizmin geldiği aşama itibari ile yeni kent formunun, kapalı yerleşimlerle en görünür halini alan yeniden yapılanma sürecine girmesi yine bu ve buna benzer dinamiklerin gösterdiği değişim üzerinden okunabilir.

---

[1] David Harvey, "Kapitalizmin Krizi ve Kentsel Mücadele" konferansından, Bilgi Üniversitesi, 9 Haziran 2012

[2] Fuat Ercan, Toplumlar ve Ekonomiler, Sarmal Yayınevi, 1998, sf.174

[3] Hatice Kurtuluş, İstanbul'da Kentsel Ayrışma, Bağlam Yayıncılık, sf.165

Aynı perspektif ile yaklaştığımızda kapitalizmin doğumunda, cezalandırma ve toplumsal kontrol mekanizmasında gerçekleşen değişiklik ile hapishanelerin aldığı yapı ve yine kapitalizmin geldiği aşama itibari ile bir "strateji" olarak uygulamaya konulan "önleyici savaş doktrininin" bir mikro düzeydeki uygulamaları olan 'güvenlik stratejilerinin' Türkiye özelinde ve toplumun tümü üzerinde uygulanabilmesi için yapılan bir dizi değişiklik ile beraber değerlendirilebilecek olan hapishanelerde yapılan dönüşüm yine benzer dinamiklerin ürünü olarak okunabilir.

Sınıfsal uçurumlar, sosyal ayrışma, evsizlik, işsizlik vb. dinamiklerin yarattığı toplumsal-siyasal çerçevede ve esas olarak da sınıf antagonizmasının bir ürünü olarak ortaya çıkan; yine bu sorunlar ve bu sorunların yarattığı sonuçlardan kaçmanın/korunmanın kılıfı yapılan kapalı yerleşimler ile F tipi hapishanelerinin, "güvenlik söylemi" ile kent mekanında uygulanışlarının, iktidarın yeniden-üretiminde nasıl bir yere sahip olduklarını incelemek çalışmanın amacını oluşturuyor.

Yaşanılan politik meşruiyetsizlik, zaman zaman kendini apaçık gösteren ama her zaman kapitalizmin bir eğilimi olarak dip dalgası şeklinde ilerleyen ekonomik kriz gibi durumlarla görünür hale gelen tıkanma hallerinin etkisi ve tüm uzlaşmaz çelişkilerin bir ürünü olarak; iktidarın böylesi önlemleri/uygulamaları -refleksif ama bir o kadar da bilinçli olarak- hayata geçirmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bir yanda kapalı yerleşimler ile kamusal alandan tecrit olan "kapalı toplum eliti", diğer tarafta F tipi hapishaneleri ile "sosyal tecrit" uygulamasına maruz kalan "iktidar için en tehlikeli olanlar"…

Bu çerçevede kent sınırları içinde bulunan cezaevlerinin bir kısmının (iktidara[4] karşı işlenen suçlar kapsamında yargılanan tutuklu ve hükümlülerin kaldığı), güvenlik söylemi ile 2000 yılında kent dışına taşınması ile oluşturulan F tiplerinin mekansal-toplumsal uygulanış süreci ile yine bu tarihler itibariyle artan sayıda uygulanmaya başlanan kapalı yerleşimlerin yeni bir kent formu oluşturma hedefiyle kent-mekanına katılış süreçlerinin aynı içsel ilişkilerin ürünleri olduğunu iddia ediyorum.

[4] F tipi hapishaneler esas olarak " 'devlete' karşı işlenen suçlar kapsamında yargılanan tutuklu ve hükümlülerin k aldığı yerler" olarak ifade edilir ancak ben burada en görünen ve kaba haliyle devlet yerine 'iktidar' ifadesinin ku llanılmasının daha yerinde olacağını düşünüyorum.

"Mimaride ve dolayısıyla kentte mekanın şekillendirilmesi kültürü simgeler, mevcut toplumsal düzeni simgeler, amaçlarımızı, ihtiyaçlarımızı, korkularımızı simgeler. Yani eğer kentin mekânsal biçimini değerlendireceksek, şöyle ya da böyle, onun salt fiziksel boyutlarının yanında, yaratıcı anlamını da anlamalıyız."[5]

İktidarın Yeniden Üretimi

İktidar, bir toplumsal sınıfın özgül nesnel çıkarlarının sağlanmasını gerçekleştirebilme kapasitesi[6] şeklinde okunursa iktidarın yeniden üretilmesi en kaba haliyle bu kapasitenin yeniden üretilmesidir. Toplumsal ilişkiler toplamı olarak var olan sermaye ile yine aynı ilişkiler bütünün bir ürünü olarak ortaya çıkmış olan devletin; organik bütünlüğünde simgeleşen bu kapasitenin yani iktidarın, yeniden üretimi çeşitli düzeylerde gerçekleşir.

İktisadi, politik ve ideolojik düzeyler şeklinde soyutlanan süreçler, aslında aynı toplumsal bütünün farklı görünüşleri olarak ifade edilebilir ve neresinden bakarsak bakalım aynı iktidar ilişkileri alanını yani sınıf ilişkileri alanını ifade ederler. Sadece bu düzeylendirme üzerinden okunan süreç ya da yapı analizleri çoğu zaman eksik bir yaklaşıma sebep olsa da bu düzeylerin her zaman birleşik-bütünsel hareketliliğini ve göreli hiyerarşisini göz önünde bulundurarak, iktidarın görünümleri şeklinde ifade edip meseleyi çözümleyebiliriz.

İktidar; ideolojik, politik ve ekonomik düzeylerde görünür olurken; iktidarın yeniden ü retimi ise maddi ve sembolik biçimlerde gerçekleşir. Çok basitleştirerek ifade edersem, mesel a kentsel dönüşüm sürecinde sermaye birikiminin ihtiyacı doğrultusunda mecliste çıkarılan ya salar ve bu dönüşümün çeşitli argümanlarla meşrulaştırma süreci ekonomik, politik ve ideoloj ik düzeylerin tümünü içinde barındırırken; maddi yeniden üretim ve sembolik yeniden üretim süreçleri iç içedir. Tüm bu ilişkiler bir birinden çok ayrı süreçler değildir ve bir birleri ile içsel olarak bağlantılıdır.

İktidarın; ekonomik, ideolojik ve politik aygıtları/görünümleri aracılığı ile kendini yeniden ürettiği mekanizmalar bu örnekteki gibi elbette her alanda (gizli veya görünür)

[5] David Harvey, Sosyal Adalet ve Şehir, Metis Yayınları, 2009, sf. 35

[6] Nicos Poulantzas, Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar, Belge Yayınları, sf. 105

mevcuttur. Ancak iktidarın yeniden üretimine katılan kent-mekansal unsurlardan kapalı yerleşimler(güvenlikli siteler) ile F tipi hapishaneleri(yüksek güvenlikli cezaevleri), kapitalizmin yeniden yapılanma sürecinde, iktidarının kent-mekanındaki "sembolik" görünümlerinden olmalarından dolayı ve birbirleri ile kimi yönleri itibari ile paralellik gösterdikleri için birlikte incelenmeyi hak ediyorlar.

Kapalı Yerleşimleri Ortaya Çıkaran Sebepler

Kapitalizmin ortaya çıkışıyla kentin (kastedilen etrafı duvarlarla çevrili kent) artık egemen zamansal-mekansal kap ya da "güç potası" olmaktan çıktığını, bu rolün ulus devletçe üstlenildiği,[7] artık neoliberal küreselleşmenin tetiklediği piyasalaşma ve ulusaşırılaşma süreçleriyle birlikte ortaya çıkan yeni toplumsal ilişkiler yumağının ulus-devlet alanında "kırılmalar" oluşturduğu ve bu kırılmaların bir örneğinin de kapalı yerleşimler[8] olduğu sıklıkla vurgulanır (kapalı yerleşimler grubuna güvenlikli sitelerin yanında rezidans vb. yapılar/mekanlar da dahil edilebilir ancak bu çalışmada odaklanan grup klasik kapalı yerleşimler olan güvenlikli siteler olacaktır ve genel ifadesiyle ‘kapalı yerleşim’ olarak ifade edilecek).

Mekanlar, insanların yaşamlarını belirli alanlarda sınırlamaları ile diğer alanların varlığını görmeyi engeller, eşitsizliği gizler.[9] Kapalı yerleşimler de işte bu eşitsizliği gizleyen mekansal olgunun en son formu/hali olarak ifade edilebilir. Kapalı yerleşimler, toplumsal ilişkileri bütünsel olarak gözleme ve anlamayı daha da güçleştiren/gizleyen mekansal unsurlardan olmaları bakımından da iktidarın üretiminde önemli bir yere sahiptir.

Kapalı yerleşimleri ortaya çıkaran ekonomik faktörleri ikiye ayırabiliriz:

Bu iki faktörden birincisi maddi yeniden üretim süreçlerinin geldiği aşamada bu meka nizmanın bir sonucu olarak iktidarın yeniden üretimine katılırken ikinci faktör ise bu mekaniz manın sürekliliğini sağlaması dolayısıyla iktidarın yeniden üretim mekanizmasına katılır.

---

7 Anthony Giddens, Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi, Sf. 161-162

8 Saskia Sassen'den referansla Şerife Geniş, İdealkent sayı:6

9 Fuat Ercan, Toplumlar ve Ekonomiler, Sarmal Yayınevi, 1998, sf. 174

İlk unsur: 70ler ile birlikte kendine içsel uzun dalga krizini yaşayan kapitalizmin yeni den yapılanma süreçleri ile yeni bir boyut kazanarak, kamusallığın her anlamıyla tasfiyesi sür eci ve sermaye yoğunlaşmasının hız kazanmasıyla daha da artan toplumsal konumlanmadaki f arklılıklar, sınıfsal uçurum, sosyal ayrışma, evsizlik, işsizlik vb gibi daha önce saydığımız dur umlar kapalı yerleşimleri ortaya çıkaran temel sebeplerdir. Gelir dağılımının bu kadar eşitsiz o lduğu bir durumda, burjuvazinin kendini güvenliğe alma, zenginliğini kapalı kapılar ardında y aşama, "diğerleri" ile aynı kamusal alanı paylaşmak istememesi gibi nedenler kapalı yerleşiml erin inşasında önemli bir yer tutmaktadır.

> "New York'ta yaşayanların yüzde biri yılda ortalama 3 milyon 700 bin dolar kazanıyor. Yüzde 30'u ise yılda 30 bin dolardan azıyla geçinmeye çalışıyor. Bu sistem de 'güvenlikli siteler'(kapalı yerleşimler) yaratıyor. Kentleşme kapitalistlerin müziğiyle böyle dans ediyor."[10]

Kapalı yerleşimlerin ortaya çıkmasını; Oğuz Işık- M. Melih Pınarcıoğlu "Nöbetleşe Yoksulluk"ta, 80 sonrasında gelir eşitsizliğinin aşırı artması ve "toplumsal uzlaşmanın" yerini "sınıflar arasında gerilime dayalı bir ilişki tarzının" almış olmasıyla, "yeni zenginlerin" kendilerini eskiden olmadığı ölçüde tehdit altında hissetmelerine bağlıyorlar. Aynı kitapta, ekonomik ilişkilerin, toplumsal sınıflar arasına, aşılması neredeyse olanaksız duvarlar ördüğünü ve toplumda sınıflar arasına sanal duvarlar ören bir "derebeyi ideolojisinin" hakim olduğundan bahsediyor.[11]

İkinci unsur olarak ele alabileceğimiz şey de kentsel gelişme sektörünün sermayenin yeniden değerlenme ve birikim alanlarından biri olarak kullanılmasıdır. Bu eksende sermayenin rasyoneli doğrultusunda gerçekleşen radikal imar planları ile tarihi, ekolojik ve toplumsal değerleri olan birçok ortak alanın yok edilmesi ile kapalı yerleşimler gerçekleştirilmiştir…….

[10] David Harvey, "Kapitalizmin Krizi ve Kentsel Mücadele" konferansından, Bilgi Üniversitesi, 9 Haziran 2012

[11] Nöbetleşe Yoksulluk, Oğuz Işık- M. Melih Pınarcıoğlu sf.139-141

İlk kapalı yerleşimler 1980lerin sonlarında 1990ların başında İstanbul ve Ankara'da yapılmaya başlanmış ve yaklaşık 10 yıl sonra yani 2000'lerin başında İstanbul ve Ankara'da yapımı tamamlanmış ya da devam eden çeşitli büyüklüklerde 200'e yakın kapalı yerleşim bulunmaktaydı. Esas olarak 2000'li yıllardan itibaren kapalı yerleşimlerin inşasında büyük bir artış görebiliyoruz. O yıllardan bu yana; yapılmış olan, yapımı devam eden ve yapılması planlanan yapıları incelediğimizde yapılan lüks konutların neredeyse tamamının kapalı yerleşim sınıfına girdiğini; ayrıca bir kamu kuruluşu(!) olan TOKİ'nin yaptığı inşaatların büyük çoğunluğunun da kapalı yerleşimler sınıfına girdiğini görebiliyoruz.

TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası tarafından 03.06.2009'da yayınlanan, Toplu Konut İdaresi (TOKİ) Değerlendirme Raporu; TOKİ kaynaklarının sadece %22'sinin dar gelirliler için kullanıldığını gösteriyor. Yani kaynaklarının %78'ini lüks kapalı yerleşimler için kullanıyor. Bunların büyük bir çoğunluğunu da büyük sermaye gruplarıyla yaptığı ortaklık ile gerçekleştiriyor. TOKİ'nin yaptığı uygulamalar dışında büyük sermaye grupları tarafından yapılan yapı uygulamalarının hemen hemen hepsi kapalı yerleşimler sınıfına giriyor.[12]

1960 ve 70lerdeki metropolitan formun oluşumunda önemli rol oynayan gecekondulaşma sürecinde, kamu arazilerinin kullanımına; sermaye birikiminin geldiği düzey itibari ile emek gücünün maliyetini düşürme politikasıyla (ortak alanlardan sermayeye dolaylı kaynak aktarımı) tölerans gösterilirken (yapılış süreçlerindeki kimi gerilimleri ve mücadeleleri de hesaba katmak lazım). 1980lerden sonra yeni bir yerleşim formu olan kapalı yerleşmeler ise kamuya ait alanların, sermaye aktarımının ve maddi yeniden üretim süreçleri ile "iktidarın yeniden üretiminin" yeni kentsel formu halini aldı. Koruluk, orman alanı boğaz sırtları ya da göl çevresi gibi bir çok ortak alan yapılan imar uygulamaları ve değiştirilen yasalarla halka kapatıldı ve buralara kapalı yerleşimler yapıldı.

Maddi sermayelerini her türlü yasal/yasa dışı yöntemlerle artıran iktidar sahibi kentli seçkinlerin, kent merkezlerinin hava, görüntü, gürültü kirliliği ile kaosundan kaçmak/korunmak için doğa içinde yaşama arzusu ile "kültürel sermayelerini" küresel

[12] http://www.imo.org.tr

tüketim sembolleriyle tamamlama isteği[13] de Türkiye'deki kapalı yerleşimlerin artışında sembolik yeniden üretim unsuru olarak ifade edilebilir.

Lefebvre'nin kapitalizm öncesi toplumsal mekanları ifade etmek için kullandığı, askeri ve dinsel güçlerin gücün merkezileştiği yerleri ifade eden mutlak mekanların sadece toplumsal yapıyı oluşturan insanların farklı mekanlarda yaşamlarını sürdürmesi anlamına gelmez ayrıca toplumsal yapı içinde bir simge işlevi görür. Bu mekanlar kapitalizm öncesinde tapınak, kilise, saray, kale ya da başka bir şekilde toplumsal yapının ayrıcalıklı birimi olarak ortaya çıkmışken bu ayrıcalıklı mekanların en simgesel olanı kapalı yerleşimler olmuştur. Toplumsal zenginliğin gücün ve her türlü yönetme iradesinin temsili olan mekanların varlığı her zaman toplumun geri kalanı ile ifade edebileceğimiz ve bunun mikro düzeyine karşılık gelen ve "başedilemezlerin" konulduğu hapishaneler gibi (bunun da en uç ifadesi F tipi) denetlenen, baskılanan öteki mekanların varlığına neden olmuştur.[14]

F Tipi Hapishanelerin Ortaya Çıkış Süreci

Hapishane kapatırken, yeniden terbiye ederken, itaatkar hale getirirken yalnızca biraz daha vurgulu hale getirerek, toplumsal bünyede zaten var olan tüm mekanizmaları yeniden üretir[15], yani en geniş anlamıyla iktidarı yeniden üretir. Ama "klasik hapishane" bir grup için yeterli görülmemiş ve onlar için F tipi uygulamasına geçilmiş.

19 Aralık 2000'de 20 cezaevine düzenlenen operasyon sonucunda yüzlerce siyasi tutuklu/hükümlü koğuş sisteminin olduğu cezaevlerinden, F tipi hapishanelere sevk edilmiş ve bu operasyonlar, 30dan fazla tutuklu ve hükümlü ile 2 askerin ölmesi ve yüzlerce kişinin de yaralanması ile sonuçlanmıştır.

F tipi hapishaneleri "sosyal tecrit" uygulaması ile orada tutulanların infazının gerçekleştirildiği kurumlar olarak tanımlanabilir. F tipi hapishanelerin hangi amaçla inşa edildiğini Hüseyin Karabey'in yönettiği "Sessiz Ölüm" belgeselinde Almanya'da F tipine benzer bir hapishanede 22,5 yıl kalan İmgard Moller şöyle anlatıyor: "70li yılların başında

[13] Hatice Kurtuluş, İstanbul'da Kentsel Ayrışma, Bağlam Yayıncılık

[14] H.Lefebvre'den alıntılayan Fuat Ercan, Toplumlar ve Ekonomiler, Sarmal Yayınevi, 1998, sf.173

[15] Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, Sf.291-292

Hamburg Üniversitesi Psikoloji Fakültesi'nde yapılan bir deneyde; "Camera Silens" dedikleri, sesin ve gün ışığının olmadığı, gece-gündüz farkının anlaşılmadığı dışarıdan hiçbir etkinin girmediği deney odalarında özel ortamlar yaratıldı. Dışarıdan hiçbir etkinin girmediği bu odalara deney amacıyla insanlar kondu. Bu insanların bir bölümü Alman askerleriydi. Deneylerin sonuçları, bilim adamlarınca değerlendirildi: İnsanların dayanma sınırı nedir? Ne zaman ağlamaya başlıyorlar? Ne zaman yalvarıyorlar?...50lerde ABD'de de bu konuyla ilgili deneyler ve araştırmlar yapıldı. Sonuçta, bu deneylerde insanların kişiliklerini kaybettikleri ve dışarıdan yeni kişiliklerin empoze edilmesinin mümkün olduğu ortaya çıkarıldı."[16] Yani F tipi uygulaması, klasik hapishanelerdeki temel amaç olan; bireyleri dönüştürme ve özgürlükten yoksun bırakmayı[17] kapsar ve çok daha ötesini amaçlar.

Adalet Bakanlığının sitesinde F tipi hapishaneler şu şekilde tanımlanıyor: "…mevzuatı gereğince sadece tehlikeli hükümlü ve tutuklu statüsündeki kişilerin barındırılabileceği, fizikî yapısı, elektrik ve elektronik güvenlik sistemleri ile yönetim plânı bakımından güvenliği tehdit eden unsurları en aza indirilmiş içten ve dıştan koruma görevlileri ile firara karşı engelleri bulunan ve oda sistemine göre inşa edilmiş ceza infaz kurumlarıdır." Oda sistemi derken kastedilen şey aslında hücre sistemidir. Ve burada uygulanan güvenlik önlemlerinin ne düzeyde alındığı da şu şekilde anlatılmış: "Zemin tünel kazma girişimini engelleyici, yeterli miktarda hasır demirli betonla sağlamlaştırılmıştır. Kanalizasyon boruları firarı engelleyecek ebatlarda döşenmiş, logarlar ile kontrol imkanı sağlanmış, çevreyi koruma amacı güdülerek arıtma tesisleri kurulmuştur."[18] İktidarın güvenliği için tehdit oluşturan ve çok tehlikeli olduğu iddia olunan kişiler için yapılan F tipi hapishanelerinin bu düzeyde sıkı güvenlik önlemleri ile kontrol edilmesi ve içeridekilere "sosyal tecrit" uygulanması elbette sadece içeridekilere değil; toplumun büyük bir çoğunluğuna dönük de bir tehdit ve kontrol mekanizması olarak yorumlanabilir.

Tutuklu ve mahkumların sürekli gözetlenme ve denetlenme imkanı sağlayacak şekilde 'barındırılmaları' için mimari tasarım ve bina şartlarının düzenlenmesi gerekliliği;

---

[16] Belgesel: Sessiz Ölüm, Hüseyin Karabey, 2001; Ayrıca Roll Degisi'nin 53. Sayısında da aynı konu işlenmiştir.

[17] Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, Sf 292

[18] http://www.cte.adalet.gov.tr/kurumlar/tip_F.asp

mahkumların birbirinden korunması, güvenlik ve asayişin temin edilmesi ve mahpusların devamlı kontrol altında bulundurulmaları gibi "hukuki gerekçelere" bağlanıyor. F tipi hapishanelerin yapımı sürecinde en çok vurgulanan gerekçelerden biri olan güvenlik temini adı altında gerçekleştirilecek tüm uygulamalarda -içeride kalanların yaşamlarının korunması söz konusu olduğu gerekçesiyle- insan hakları ihlalinin söz konusu olmadığı sıkça öne sürülüyor.[19]

F tipi hapishaneler; siyasal ya da iktisadi düzenin sınırında ya da dışında kaldıkları, durdukları için toplumsal bağlarından koparılıp kapatılanların, kimliklerini koruyabilmeleri için yeniden toplumsallaşamamaları ya da örgütlenmeyi beceremememeleri için yani bu kısıtlanmış ama korunmuş kimlikleri ortadan kaldırmanın bir yolu olarak görülüyordu.[20] Bauman, dışlama ve dışlanmış statülerine alıştırılmış insanların fabrikası olarak tasarlandığını söylediği ABD'deki Pelikan Bay (birçok yönü ile F tipine benzeyen) hapishanesini, hareketsizleştirme tekniğiyle "zaman/mekan kenetlenmesi"(D. Harvey'e referansla kullanıyor) çağında dışlanmanın göstergesi olarak görüyor.[21] Aynı şekilde kapalı yerleşimler dışında kalan tüm mekanın da Bauman'ın deyimiyle "dışlama ve dışlanmış statülerine alıştırılmış insanların" mekanı haline gelmiş sayılmaz mı?

Güvenlik Söylemi

Kapalı yerleşimlerin 1980lerde ilk ortaya çıktığı yer olan Amerika'da güvenlik/korku s öylemi ile kendini var eden kapalı yerleşimlerin mülkiyetin güvenliği, yaşam biçiminin güven liği vb. şekilde görünür olan "güvenlik" söylemi; meselenin ekonomik, sosyolojik temellerini açığa çıkarmak için önemli bir dayanak noktası olabilir. Amerika'da zengin beyazların, yoksul

[19] Melda Türker, F Tipi Cezaevi Mimari Tasarımının Çağdaş Cezaevleri Mimari Modellerinin Gelişme Sürecindeki Y eri, Ege Mimarlık Dergisi, 2003/2 sayı:46, İzmir, sf. 43: Yazar; yapımına karşı çıktığını söylediği F tipi hapishaneleri nin, Türkiye'de şimdiye kadar uygulanan tüm hapishaneler gibi "Lineer Tip Cezaevleri" kategorisinde olduğunu s öylüyor ve uygulanması gerektiğini öne sürdüğü "Modüler Tip Cezaevlerinin" birçok özelliğiyle F tipi hapishanele ri ile aynı olduğunu da görebiliyoruz.

[20] Tanıl Bora, Levent Kavas'tan alıntıyla(Star Gazetesi 6 Temmuz…), Birikim, sayı 136, sf.21

[21] Zygmunt Bauman, Küreselleşme, Ayrıntı Yayınları, sf 128

beyazlar ve özellikle de siyahlara karşı oluşturduğu "güvenli alanın", Türkiye'de ya da herhan gi başka bir ülkede de tercih edilir olması içinde bulunulan politik, iktisadi ve sosyal koşulları n burjuvaziye böyle bir rahatsızlığı hissettirecek düzeye varmış olması ile ilgili olduğu söylen emez mi?

Kemer Country tanıtım broşürlerinden birinde şöyle diyor; "İstanbul'a çok yakın olması Kemer Country için önemli bir sorundur. Bu bir taraftan avantaj olabilecekken diğer taraftan da bu tehlikeli bir konum halini alabilir. Kemer Country'yi şehirden gelebilecek herhangi bir istila olasılığına karşı korumak için elimizden geleni yapmalıyız. Sadece medeni bir mahalle yaratmak yeterli değildir. Asıl maharet onu koruyabilmektir."[22]

Kapalı yerleşimleri ortaya çıkaran ekonomik sebeplerin bir ifadesi/türevi olan "güvenlik/korku" gerekçesiyle oluşturulan duvarların; kapalı yerleşimlere çokça benzeyen ortaçağ ya da antik kentlerinde, diğer şehirlerin saldırılarına karşı oluşturulmuşken, bu güvenlik önleminin modern kentin kapalı toplumların kendi kentinin insanlarına karşı uygulanıyor olması modern kent formunun önemli bir değişimin eşiğinde olduğunu gösteriyor. Hatta kapalı yerleşimleri, gelmekte olan "ortaçağ modernizmi"nin habercisi olarak yorumlayanlar[23] bile var.

Güvenlik söylemi ile varolan kapalı yerleşimlerin gelecekte nasıl bir hal alabileceğini Rodrigo Pla' nın 2007 yapımı La Zona(Yasak Bölge) filminde gördüklerimiz üzerinden öngörebiliriz: Özerk bir bölge haline gelmiş, kendi hukuku olan, kendi silahlı ekibini oluşturan mini bir devlet!

Kapalı Yerleşimlerin Getirdiği Yeni "Güvenli" Kent Formu

Kapalı yerleşim olgusu, modern kent mekanında yarattığı dönüşümler açısından incelendiğinde, kentli toplumsal yaşamın eskisinden daha keskin bir şekilde ayrışması,

[22] Ayfer Bartu, Kentsel Ayrı(şı)m: İstanbul'daki Yeni Yerleşimler ve Kemer Country Örneği, 21. Yüzyıl Karşısında Ke nt ve İnsan (Derleme), Bağlam Yayınları, 2001

[23] Alsayyd, N ve Roy, A dan referansla Şerife Geniş, İdealkent Sayı:6

kamusal alanın yok olması ya da dönüşüm geçirmesi gibi başka unsurları da incelemek gerekiyor. Kendi içinde yarı-özerk bir yapıya sahip olan bu yerleşmeler özgün bir özel mülkiyet tipi yaratırken, klasik modern kent politikasında önemli değişiklikler yaratmakta. Belediyelerin sağladığı kimi hizmetleri (çevre düzeni, temizlik, iç güvenliğin sağlanması) kendilerinin yapıyor olması ilerleyen zamanlarda vergilendirmede değişiklik talebi ya da güvenlik uygulamalarında değişik uygulamalar gündeme gelebilir. Kapalı yerleşimler birçok boyutuyla aslında günümüz kentinin evriminde en son basamağı ifade ediyor.

İktidarın yeniden üretiminin en somut görüngülerinden birisi de kapalı yerleşimler dışı ndaki tüm kentsel mekanın, iktidar tarafından her an kameralarla izlenmesi ya da gelişen tekn olojik uygulamalarla ve başka birçok yöntemle kontrol altında tutulması kamusal mekanı iki k ere yok etmektedir. Kendisi, gözetlenmeyen-kendi yarattığı "kapalı kamusal alanında" yaşaya n iktidar sahipleri, iktidarı için en tehlikelileri için yarattığı F tipi hapishanelerinde ve kapalı y erleşimler dışında kalan kamusal alanda Bentham'ın panoptikon'unun mantığına uygun olarak onu her an kontrol altında tutmaya çalışır. Aslında yeniden yapılanan kent formunun sokakları (kapalı yerleşimlerin sokakları hariç) da tıpkı bunun gibi değil mi? "Geleneksel mimari, içeriy i dışarıdan ayırıp çevreleme çabasını ifade ediyorsa şayet, bugün yapıyor olduğu şey, çoğunlu kla dışarının kendisini kapatıp çevrelemekten başka bir şey değildir"[24] ifadesiyle Zizek, Zaera Polo'dan alıntılayarak anlattığı "kamusal alanın özel faillerce inşa edilip idare edildiğini ve bu nun da mülkiyet sınırlarının geçirgen tanımı sayesinde düzenlendiğini" ifade ederken "kapalı yerleşimler" inşa edilirken özelleştirilen ortak kentsel arazilerle kamusal mekan ve mekansal a yrışma tartışmalarının çıkış noktasına işaret ediyor.

Sonuç

Sınıf antagonizmasının ürünleri olarak ortaya çıkan kapalı yerleşimler ile F tipi hapishaneler, kapitalizmin yeniden yapılanma sürecinde, iktidarı yeniden üreten ve iktidarın kent-mekanında güvenlik söylemiyle oluşturulan "sembolik" mekansal unsurları olmuştur.

[24] Slavoj Zizek, Mimari Paralaks, Encore Yayınları, Çev: Bahadır Turan

Toplumsal yaşamın görünürde masum mekansal pratikleri olarak görülen/kabul edilen kapalı yerleşimler ile F tipi hapishaneler oluşturulurken öne sürülen güvenlik söyleminin altında soyut iktidar ilişkileri gizlidir.[25] Bu iktidar ilişkilerinin görünür olması; bu mekanların inşasına/oluşturulmasına sebep olan ya da bu mekanların uygulanmasını gerekli kılan dinamiklerin daha detaylı bir şekilde açığa çıkarılmasıyla mümkündür.

Bu dinamikler, burjuva sınıfının 'özgül nesnel çıkarlarının sağlanmasını gerçekleştirebilme kapasitesini' artırabilme çabasının ürünüdür ve dolayısıyla bu mekanların varlığı her anlamda iktidarın yeniden üretimine katılan mekanlardır. Ve sermayenin mutlak hakimiyeti olduğu sürece kentleşme, kapitalistlerin müziğiyle dans etmeye devam edecektir. Ancak diğer taraftan iktidarın yeniden üretimine katılan bu mekanlar aynı zamanda iktidar mekanizmalarının açığa çıkarılmasına hizmet etme potansiyeline sahiptir.

KAYNAKÇA

Ayfer Bartu, Kentsel Ayrı(şı)m: İstanbul'daki Yeni Yerleşimler ve Kemer Country Örneği, 21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan (Derleme), Bağlam Yayınları, 2001

David Harvey, Sosyal Adalet ve Şehir, Metis Yayınları, 2009

David Harvey, "Kapitalizmin Krizi ve Kentsel Mücadele" konferansından, Bilgi Üniversitesi 9 Haziran 2012

Fuat Ercan, Sermayeyi Haritalandırmaya Yönelik Kavramsal Düzenekler, Praksis Sayı:19

Fuat Ercan, Toplumlar ve Ekonomiler, Sarmal Yayınevi, 1998

Hatice Kurtuluş, İstanbul'da Kentsel Ayrışma, Bağlam Yayıncılık

[25] Fuat Ercan, Toplumlar ve Ekonomiler, Sarmal Yayınevi, 1998, sf.174

Şerife Geniş, İdealkent; Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı:6, 2012

Louis Althusser, Yeniden-Üretim Üzerine ("ideoloji ve devletin ideolojik aygıtları" ile beraber), İthaki Yayınları

Melda Türker, F Tipi Cezaevi Mimari Tasarımının Çağdaş Cezaevleri Mimari Modellerinin Gelişme Sürecindeki Yeri, Ege Mimarlık Dergisi, 2003/2 sayı:46, İzmir

Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1992

Nicos Poulantzas, Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar, Belge Yayınları, 1992

Nöbetleşe Yoksulluk, Oğuz Işık- M. Melih Pınarcıoğlu, İletişim Yayınları

Oktay Ekinci, İstanbul'u Sarsan On Yıl (1983 – 1993), Anahtar Kitaplar
Roll Degisi, 53. Sayı, Lebib Yalkın Yayınları, 2001
Slavoj Zizek, Mimari Paralaks, Encore Yayınları, Çev: Bahadır Turan

Tanıl Bora, Birikim, sayı 136, sf.21

TOBB, Konut Sorunu: Toplu Konut Uygulama Sonuçları ve Son Zamanlardaki Gelişmeler

Zygmunt Bauman, Küreselleşme, Ayrıntı Yayınları

Belgesel: Sessiz Ölüm, Hüseyin Karabey, 2001

Film: La Zona(Yasak Bölge), Rodrigo Pla, 2007

İnternet Erişimleri:

http://www.bimtas.com.tr/sehircilik_planlama_hizmetleri/1_6_12.html

http://www.imo.org.tr

http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6306.html

http://www.cte.adalet.gov.tr/kurumlar/tip_F.asp